

SLOVENSKE (IN SLOVANSKE) IZPOSOJENKE V NEMŠKEM JEZIKU KOROŠKE

V južnobavarskih narečjih Koroške je precej besed slovenskega ali alpskoslovenskega izvora. Tu gre za prevzeto 1. iz slovenščine, 2. iz alpskoslovenskega (npr. *Munken* /munkn/) ali iz drugih slovanskih jezikov (npr. *Ainze* /a:nicn/), 3. obstajajo pa tudi slovensko-nemške mešane oblike (npr. *Plerrenke* /plerénke/). Poleg tega obstajajo skupni romanizmi v obeh jezikih.

In the German dialects of Carinthia there are many words of Slovenian or Alpine Slavic origin. These loan words are discussed in this paper in three sections; 1. borrowings from Slovenian; 2. borrowings from Alpine Slavic (e.g. *Munken* /munkn/) or from other Slavic languages (e.g. *Ainze* /a:nicn/); 3. mixed Slovene-German forms (e.g. *Plerrenke* /plerénke/). – The fourth section treats common Romanisms in both languages.

Na Koroškem so bili že zmeraj ozki in tesni stiki med nemškim in slovenskim ljudskim jezikom, ne samo na današnjem dvojezičnem ozemlju. Zato ima nemško-koroško narečje veliko število izposojenk iz slovenskega jezika ali iz koroško-slovenskih narečij. Majhno število besed ni slovensko v ožjem smislu, ampak slovansko (iz alpskoslovenskega ali iz drugih slovanskih jezikov). V tem članku sem poskusil zbrati vse slovenske (ali slovanske) izposojenke v nemškem jeziku Koroške, ki se pojavljajo v novejšem jezikoslovnem slovstvu, pri čemer sem upošteval tudi zastarele besede. K. Štrekelj (*Zur slavischen Lehnwörterkunde*, Wien, 1904) in P. Lesjak (Le) sta bila prva raziskovalca, ki sta razpravljala o našem predmetu. Šele v zadnjih letih so spet izšle nove razprave na to temo (prim. bibliografijo).

Simboli

- + splošno v koroškonemškem pogovornem jeziku (zlasti v Celovcu in na dvojezičnem ozemlju)
- zastarelo in danes nerazumljivo
- o zastarelo
- Neoznačeno je krajevno v kmečkem narečju

Abecedna vrstitev fonetično pisanih nemških besed: *a å b/p c č d/l e f g/l/k/h h i j l m n o p r s š u w*.

Oblikovanost gesel

Nemška narečna beseda (standardizirana pisava po nemškem pravopisu) 'prevod v slovenščino' (bibliografija): etimološka razlaga in druge izjave.

1. Izposojenke iz slovenščine

pačane (Patschane) 'jedilo iz rezancev, ki so polnjeni s krompirjem in skuto ter pečeni na vroči masti v pečici' (Po 297): *pečeno, pečenje*.

- *päčn* (Petschen) 'sušene hruške'.
- *päčäm* (Petschaten) 'smejke (pečene repe)' (Le 256, Po 297, WBMÖ II 1153-1155): od *peči* (**pečetina*, *pečena lhruškal*).
- paier* (Peier) 'pirnica, pirika' (Le 255, Lt 455, Po 297, WBMÖ II 845): nar. *pir* (splošnobavarsko).
- palá:nà* (Palane) 'poljana' (ViB 361): *poljana*.
- *pa:màt* (Pamat) 'razum' (samo v frazi *er hât kha pa:màt* 'on je brezumen, on je brez pameten; (*dobesedno*) nima razuma'; Ne 37, Po 297): *pamet*.
- o *pickàr* (Pitzker) 'pisker, vrč (za vodo)' (Le 257, Po 297): *pisker*.
- *piskarč* (Pişkertsch): 'mera za žito (polovnik, četrtnica /nem. *Vierling*)' (Gr 37, Po 297, WBMÖ III 221): *piskrič*, *piskerc*.
- ple:šn* (Plesche) 'velika njiva' (Mo 284, Po 297, ViB 369, WBMÖ III 367): *pleša*.
- o *počá:sn* (potschasen) 'počasen' (Mo 285, Po 297): *počasen*.
- pogáčn* (Pogatsche) 'pogača' (Le 256, Po 297, WBMÖ III 547 sl.): *pogača* (iz rom. **focacea*).
- o *pogáncn* (Poganitze) 'poganica' (Le 256, Po 297, WBMÖ III 547 sl.): *poganica*.
- po:gratn* (Pograt(t)e) 'pograd (lesarjev)' (Lt 459, Mo 285, Po 297, WBMÖ III 559): *pograd* (splošnobavarsko).
- polsn* (Polzen) 'smuke (za senene sani)' in
- polsn* (polsen) 'polzeti' (Le 255, Lt 459, Po 297, WBMÖ III 583): *polza*, *polzeti*.
- po:pàlicn* glej *purpàlicn*.
- o *popecn* (Popetze) 'popek' (Fe 208, Po 297, WBMÖ III 614 sl.): *popica*.
- + *potìcn* (Potitze) 'potica' (Le 256, Po 297, WBMÖ III 675): *potica*.
- prá:g* (Prag) 'kraj odkopa (v rudniku)' (Po 297, ViB 373, WBMÖ III 713 sl.): *prag*.
- o *presá:dl*, *prasándl* (Presadel, Brasandlein) 'bosiljek, prežilka' (Mo 173, Po 297, ViB 214): iz slov. nar. *prežiljka* z vplivom besede *presaditi*.
- *puaklât* (Poklet) 'prednji del voza senà (Mt 110): h *klet* (nar.) 'kup, kopa'.
- *Pu:plât* (puplot) 'rušina poleg ograje njive' (Le 254 sl., Po 297): *po plotu*.
- purpàlicn*, *-ičn*, *purpurlicn*, *po:pàlicn* (Purpelitze, Purpurlitze) 'divji mak' (Fe 213, Le 255, Mo 289, Po 297): *purpelica*, *purpelič*, *purpalica*.
- čapm* glej *šapm*.
- *cauhn* (Zauche) 'suha (potok, ki včasih usahne, struga brez vode)' (Kst 78, Le 257, Ne 36, Po 301): *suha* (samo v toponimih).
- *ce:nìcn* (Zenitzen) 'zemljišče blizu gozda v osojni legi' (Le 255, Ne 36, Po 301): *senca*.
- *clâk* (Zlagg) 'slak, oslak' (Le 255, Po 301): *slak*.
- cu:rn* (Zurre) 'velika jutovinska vreča' (Lt 497, Po 301): *sura*.
- + *cwi:ln* (zwillen) 'vekati, vreščati (*otroci*, *dojenčki*)' (Mo 353, po 301): *cviliti*.
- + *čač* (Tschatsch) 'šara, ropotija' (Fe 225, Mo 327, Ne 37, Po 300): *čača* (iz otroškega jezika).
- čepe* (Tschette) 'majhen človek' (Gr 39, Po 300): nar. *čepej* (k *čep*).
- *čkrâ:dà* (Tschkrade) 'genista germ. (*rastlina*)' (Le 255, Po 300): *škrada*, *škrajda*.
- *čkripàč* (Tschkripetsch) 'silene vulgaris (*rastlina*)' (Le 255, Po 300): *škripec*.
- čmaukn* (tschmauken) 'tiho tarnati (*otroci*); cmokati, cmokniti' (Fe 226, Mo 329,

Vi 461 sl.): *cmokati* (onomatopoično; prim. nar. *cmòkva*, *cmòkva*, 'mehka tvarina, blato', k *smokva*).

čmerkern (tschmerkern) 'tarnati, stokati (*otroci*): *čemeriti*.

– *čmerkl* (Tschmerkel) 'umazanost, nesnaga' (LeP 135): *smrkelj*.

čme:rn (tschmeren) 'zlovoljen biti' (Po 300, ViB 451): *čmeriti se*, *čemeriti*.

○ *čmoike* (Tschmoike) 'napol sušena ali zmečkana hruška' (Mo 329, Po 300): nar. *šmok* (k *smokva*), prim. tudi *smòk*.

čoikn (Tschoike) 'slaba zelnata ali solatna glava' (Mo 330, Po 300, ViB 451): nar. *šojka*.

+ *čojà*, *čoje* (Tschoie) 'šoja' (Fe 227, Lt 493, Mo 330, Ne 37, Po 300, ViB 451): *šoja*.

čo:rà (Tschore) 'trapasta ženska' (ViB 451 sl.): *šora*.

+ *čreapm* (Tschrepe) 'črep(inja), razbita posoda; posoda (*slabšalno*)' in *čreapm*, *čreapern* (tschrepe(r)n) 'rožljati, ženketati' (Fe 227, Le 257, Mo 330, Po 300, Vi 462, ViB 452): *črep*, *črepa*.

čriap (Tschrip) 'vtikljivi, lajavi otrok; vrabec; tepec' (Fe 227, Po 300, Vi 462): *črep* (preneseno).

+ *čriaše*, *čriašl* (Tschriesche(l)) 'maloumni človek' (Po 300, ViB 452): k *črešnja* ali *črešnjevec* (preneseno).

čuk (Tschuck) 'kukavica; (*tudi*) milovalna beseda usmiljenja' (Po 301, ViB 452): *čuk*.

○ *čutra* (Tschutra) 1. 'čutara, steklenica za žganje', 2. 'vulva' (Le 257, Po 301, Vi 462, ViB 453): *čutara*.

čweakàrái (Tschwekerei) 'žvrgoljenje, ščebet' in

čweak(er)n (tschwek(er)n) 'žvrgoleti, ščebetati' (Mo 331, Po 301, ViB 453): *čvekati*.

○ *de:sn* (Dese) 'sod (za kisló zelje)' (Lt 462, Po 297) in

○ *di:šà* (Dische) 'sodček (za med)' (Mü 1): *deža*.

tečn (Tetsche) 'otrok, dekle; punčka, čecha' (Po 297, ViB 440): *čeča*.

– *dol:nà* (Dolina) 'dolina' (Kst 72, Po 297): *dolina* (samo v toponimih).

+ *treapm*, *treapà* (Trepe) 'neumna žena (*psovka*)' (Mo 324, Po 297, ViB 445): *trepa*, *trapa*.

○ *dro:be* (Drobe) 'seneni drob, zdrobljeno seno' (F. Dollnig, 96. Jahresbericht des Bundesgymnasiums Klagenfurt 1965, 39 sl.): *drob*, *drobec*.

– *tro:be* (Trobe) 'živinska klaja' (Le 256, Po 297): *otrobi*, ali = *dro:be*.

– *dump* (Dump) 'panj' (Mü 1, Po 298): *dupa*, *duplo*.

○ *elsn* (Else) 'čremsa, čemz, prunus padus' (Po 298, ViB 233): *jelša*.

kâčn, *gâčn* (Katschen, Gatschen) 'slaba, ubožna koča' (Le 257, Ne 37, Po 298): *koča*.

○ *gaislic*, *gaislâc* (Geißlitz) 'ovseni močnik, ovsena kaša' (KmbK 448, Le 256, Po 298): h *kaša* (s protetičnim -j-).

kârčn, *kurčn* (Gortsche, Gurtsche) 'spuščaj, oprišč' (Mo 223, Po 298, ViB 273): *grča*.

– *khârge* (Korge) 'tul za jagode' (Le 258, Po 299): *skorja* (zgodaj izposojeno zaradi slov. k- → nem. kh- in slov. -j- → nem. -g-).

- *kàsólc* (Kasolz) 'svornica, repica' (Le 255, Po 298): *kozolec, kozelc*.
- *kaukn* (Kauken) 'ročaj pluga' (Le 255, Po 298): *kavka*.
- *khe:se* (Köse) 'razstavka snopja, kozolec' (Ho 172, Le 257, Mt 109, Po 299): od *koza* (prim. *kozolec, kozelc*).
- *kic* (Kitz) 'lesno kladivo, kij' (Gr 36, Po 298): *kijec* (deminutiv h *kij*).
- *kiškàlicn* (Kischkalitze) 'češmin, babkovina' (Le 257, Po 298): *kiselica, kiselice*.
- *klanc, glanc* (Klancz, Glangz) 'klanec' (Kst 74, Po 298): *klanec* (samo v toponimih).
- *klet, glet* (Klet, Glet) 'mala hiša, kočā' (Le 257, Po 298): *klet*.
- *klič* (Glitsch) 'mali hlev' (Mo 216, Po 298, Vi 412, ViB 270): **kletič* (deminutiv h *klet*).
- *kli:fe* (Glüfe) 'slab, star klobuk' (Vi 412): h *klobuk*.
- *koap, goap* (Kop, Gop) 'skopljen prašič' (Le 255, Po 298): h *kopiti*.
- *koper* (Kop(p)er) 'koper' (Po 298, ViB 320): *koper*.
- *kopric* (Kopritz) 'ligusticum mutellina L. (rastlina)' (Mt 112): *koperc*.
- o *korito, korita* (Korito, Korita) 'panj' (Mü 2, Po 298): *korito*.
- o *ko:š* (Gosch, Kosch) 'dvokolesni voziček (s košem za tovor); naramni koš' (Ho 171, Le 255, Mo 218, Po 298): *koš*.
- o *lwaisl-koška* (Weiselogoschka) 'celica za matico' (Mü 5, Po 298): *košek* (nem. *Weisel* 'matica').
- *koslec* (Gosoletz) 'preslica, koželj' (Lt 469, Po 298): *koželjec*.
- *k(h)o:ter* (Kotter, Goter) 'pasja hišica, ječa; navadna soba; hlev' (Fe 278, Mo 253, Po 298, Vi 414, ViB 321): nar. *kotor* (prim. LeP 152).
- *grâ:hàlicn* (Graholitze) 'grašica, grahor' (Le 255, Po 298): *grahorica*.
- *grâ:je* (Graje) 'obmejek, obrobek' (Le 254, Po 298): *ograja*.
- *khra:m* (Krame) 'koča lesarjev' (Fe 278, Po 299): *hram*.
- *grâ:màtn* (Gramaten) 'kuhanje z vročimi kamni' (Le 256, Po 298): *grmada*.
- *kraula* (kraula) 'vabni klic za krave' (Po 298, ViB 322): h *krava*.
- *gre:fl* (Gröfel) 'prod, groblja' (Le 256, Lt 470, Po 298, ViB 278): *groblja*.
- *kre:s-faierl* (Kresfeuer) 'kresni ogenj, kres' (Ne 37, Po 298): *kres*. Tudi *grias-, krias-faier*, kontaminacija z nem. *grüßen* (nar. *griasn*) 'pozdraviti', prim. LeP 154.
- o *gru:dn, kru:dn* (Grude(n)) 'gruda' (Le 255, Ne 37, Po 298): *gruda*.
- *gru:l, kru:l* (Grul(l)) 'jarec, skopec' (Le 255, Po 298): h *kruliti*.
- *gubanin* (Gubanitze) 'gubanica (*jed*)' (Le 256, Po 299): *gubanica*.
- *kumpm* (Gumpen) 'udarec, silen sunek' (ViB 281): nar. *gumpa, gumpati*.
- *khu:nà* (Kunne) 'okorna, naivna žena (*psovka*)' (Vi 429): nar. *kuna* 'vulva; dolgočasna, cmerava žena (*psovka*)' (Bezljaj II 110). Morda iz rom. *cunnus* 'vulva; cipa; babnica' (prim. ital. *conno*).
- *kurčn* glej *kârčn*.
- + *hudíč* (Huditsch) 'hudič (*kletev*)' (Ne 37, Po 299): *hudič*.
- + *jaukh* (Jauk) 'jug (= južni veter)' (Fe 268, Ho 172, Le 257, Mo 239, Po 299, ViB 305): *jug*.
- *jauh* (Jauk) = *jaukh* (Lt 474).

- + *jausn* (Jause) 1. 'obed, južina, kosilo' (Lt 474); 2. 'malica, mala južina' (Ho 172, KmBK 448 sl., Le 256, Ne 36, Po 299, ViB 305): *južina* (splošno običajno v Južni in Vzhodni Avstriji).
- le:hn, leahn* (Leche) 'brazda' (Le 255, Po 299, ViB 330): *leha*.
- *mãčnik* (Matschnig) 'močnik' (Le 256, Po 299): *močnik*.
- ma:sn, mu:sn* (masen, musen) 'očesa zaprta imeti, skrivalico igrati' (Le 258, Po 299): *mežati, mežikati* (prim. *mežirka*).
- *mednica* (Mednitza) 'domača veselica, na kateri se pije medica' (Mü 3, Po 299): *k medica*.
- meke* (Mecke) 'meka' (Le 258, Po 299): slov. nar. *měka*.
- + *moidú:š* (mojdusch) 'medmet' (Po 299): od (*pri*) *moji duši*.
- mo:rà* (Mora) 'mora' (Po 299, ViB 347): *mora*.
- *mo:šac* (Moschatz) 'mušec' (Le 255, Po 299): *mušec*.
- moti:kà* (Motika) 'motika' (Gr 37, Po 299): *motika*.
- *mu:hàč* (Muchatsch) 'šaš, muhič' (Le 255, Po 299): *muhič*.
- murkn* (Murke) 'ogurek' (Fe 292, Mo 273, Po 299, Vi 438, ViB 350 sl.): nar. *murka*.
- mu:snan* (musen) = *ma:sn* (Po 299, ViB 351).
- *o:blicn* (Oblitzen) 'mehko kuhana repa' (Le 256, Po 299): *oblice*.
- râkl* (Rackel) 'lesen drog' (Po 300, ViB 377): *rakla*.
- *raun* (Raune) in
- *râ:fâne* (Rafene) 'ravan, ravna, polica' (Kst 77, Le 257, Po 299 sl.): *ravan, ravena* (samo v toponimih).
- *ria* (Ria) 'pelod, cvetni prah' (Mü 4, Po 300): *rija, rja* (preneseno).
- ročâncà* (Rotschanza) 'sekira (s kratkim toporiščem)' (Gr 37, Po 300): *ročnica* (nar. *ročnca*).
- *saifric* (Seifritz) 'gladež, mačkovec' (Le 255, Po 300): *žibrc, žibrica*.
- + *sa:sakà* (Sasaka, Saseka) 'zaseka' (Po 300, ViB 395): *zaseka*.
- *so:licn* (Solitzen) 'pogaženo mesto v travniku ali v žitnem polju' (Le 255, Ne 37, Po 300): *žol(j)ica, k žoljiti* (ni v slovarjih).
- šapm, čapm* (schappen, tschappen) 'šibati, šeškati (ljudski običaj tepežnega dneva |27. decembra|)' (Ne 37, Po 300): *šapati*.
- *šaumàn* (schaumen) 'šumeti (kadar se pripravlja k nevihti)' (LeP 76): *šumeti*.
- šre:tn* (Schrette) 'močvirje, močvirni travnik' (Le 257, Po 300): *čreta*.
- štaukn* (Stauke) 'razstavka snopja, kozolec', *štai:kàle* (Stäukelein, Stäuggelein) 'deminutiv k *štaukn*', |auf-| *štai:kn* (aufstäukeln) 'postaviti razstavko snopja, kozolec' (Le 255, LeP 153, Mo 312, Vi 455, ViB 384): nar. *štavka* (**stau(i)ka*, prim. LeP 153).
- *šteklàs, štoklic* (Stegglas, Stogglitz) 'glistnik, stoklasa' (Le 255, Po 300): *stoklas(a)*.
- *štuah* (Stuach) 'razstavka snopja, kozolec' (Le 257 Po 300): nar. *stuah* 'stog'.
- štuadànc* (Studenz) 'studenec, vodnjak' (Gr 38, Po 300): *studenec*.
- wedrica* (Wedritza) 'lesena posoda (podobna škafu)' (Gr 40, Po 301): *vedrica*.
- *wi:her* (Wicher) 'oster, hud veter' (Le 257, Ne 37, Po 301): *vihar, viher*.
- *wu:te* (Wute) 1. 'smrdokavra'; 2. 'tepec' (Fe 323, Po 301): *butej, butelj*.

1a. Iz koroškoslovenskih narečij nazaj izposojene besede, prvotno iz nemškega jezika

- pače, poče* (Patsche, Botsche) 'merjasec' (LeP 135, Po 297, Vi 389, ViB 362): *pačej*, k nem. *Bock* 'kozel' (LeP 135); v WBMÖ II 483 sl. samo *Patsche* 'pūčal 'velika breja prasica'.
- pungrad* (Pungrad) 'sadni vrt, sadovnjak' (Gr 37, Po 297): nar. *pungrad* (iz srvn. *boumgarte*).
- + *kaišn* (Keusche) 'koča, bajta; majhno posestvo' (Le 257, Mo 245, Po 298, ViB 311): *hiša* (iz germ. **hūs*), splošno v Južni in Vzhodni Avstriji.
- *je:gart* (Jegart) 'polje, ki je premenjalno orna zemlja ali pašnik' (Po 299): nar. *jegart* (iz srvn. *egarda, egerda*).
- *lehnà* (Lechner) 'lesena podloga za sode v kleti' (Mü 3, Po 299): *legnar* (nar. *lehinar*, iz nem. *Legner*).
- + *maišl, maišàle* (Maischel, Meischerl) 'maželj (pečenka, zavita v mreno (*jed*))' (Po 299, ViB 343): nar. *majželj* (s protetičnem -j-, iz nem. nar. **maisili*, k bavar. *Maisen* 'urezanica').
- + *šwahtà* (Schwachte) 'žlahta (*pejorativno*)' (Po 300, ViB 416): *žlahta* (iz stvn. *slahta*, srvn. *slahte*, nem. *Geschlecht*).

2. Izposojenke iz alpskoslovenskega ali iz drugih slovanskih jezikov oziroma narečij

- a:fàricn, auricn, da:bernačn* (Affaritzen, Auritzen, Dabernatschen) 'vrsta javora' (Le 257, Po 301): iz alpskoslovan. ali ranoslov. **avornica, *avornača*.
- a:nicn, a:nàzn* (Ainze, Einetze(n)) 'ojnica' (Fe 231, Lt 463, Mo 192, Ne 37, Po 301, Vi 396, ViB 232): splošnobavarsko (in švabsko), iz staročeš. *ojnice*.
- àršicn* (Arschitzen, Eierschützen) 'jrebika' (Le 257, Po 296): s haplogijo iz alpskoslovan. ali ranoslov. *oskor(u)šnica, *oskor(u)šica*, nejasno po WBMÖ I 365.
- pa:ter* poglej *pranter*.
- *pečàft* (Petschaft) 'pečat(nik)' in
- o *pečí:rn* (petschieren) '(za)pečatiti, (*tudi preneseno:*) oslepariti, prekaniti' (Fe 201, Po 301): iz (staro)češ. *pečet'* (iz *pečatъ*) pod vplivom nem. -*schaft* ali *Schaft* 'držaj' (splošnobavarsko).
- + *pomá:le, pomá:lig* (pomalig) 'počasen, previden, tihoten' (Po 297, ViB 372): verjetno iz češ. *po málu, po mále* 'po malem, po malu' (splošnobavarsko, tudi v alemanskem, WMBÖ III 592).
- pranter, (ge)pá:ter* (Pranter, Pater, Geprànter) 'peter, svisli' (Ho 171, Le 257, Mo 286 sl., Ne 37, Po 301, Vi 409, ViB 264): iz alpskoslovan. **p(r)eNtro* (prim. slov. nar. *petro, petre*).
- o *če:drà* (Tschedra) ali *če:der* l-pfaifml (Tschederpfeife) 'majhna pipa' (Fe 225, Ho 176, Mo 328, Po 302): slov. *čedra* (etimološko nejasno, glej Bezljaj I 76).
- + *čerfln* (Tscherfeln) mn. 'slabi čevlji' in
- + *čerfln* (tscherfeln) 'hoditi tako, da se noga vleče' (Fe 226, Ho 176, Mo 328, Ne 37, Po 302, ViB 450): iz alpskoslovan. ali ranoslov. **červl'*- (iz praslov. **červьj*-).
- da:bernačn* poglej *a:faricn*.

- *talkn* (Talken, Talggen) mn. 'kuhani ovseni, ječmenov ali bobov zdrob (*preprosta kmečka jed*)' (Fe 215, Ho 176, Le 256, Lt 490, KmBK 458 sl, Mo 318, Mt 112, Po 302, ViB 435): iz praslov. **tālkъna* (prim. finsko *talkkuna*) 'ovsena kaša, ovseno všeno ali pšeno' (rusko *toloknó*). Drugačna beseda so dunajske *Dalken* (iz češ. *vdolky*) 'majhni krapi (podobni cvrtnjaku)'
- + *ga:tel-ho:snl* (Gattehosen) 'spodnjice, spodnje hlače' (Po 302, ViB 258): splošnobavarsko, verjetno iz češ. *hace*, nar. *gatě* (slovan. **gatje*, slov. *gate*, *gače*). *gepá:ter* poglej *pranter*.
- *kolm, kulm* (Kolm, Kulm) 'holm, hrib, gora' (Kst 73, Po 302): v pomenu 'holm, hrib' iz slov. *holm* (splošnoslovan. **xъlmъ*), v pomenu 'gora' iz rom. *culmen*, kakor tudi slov. oronim in toponim *kum, kom* (samo v toponimih).
- k(h)o(:)màt* (Kummet) 'komat, homot' (Fe 280, Lt 476, Mo 256, Po 302, Vi 429, ViB 326): splošnobavarsko (in -nemško), iz poljsk. *chomąt*.
- + *khraksn* (Kraxen, Krächse) 'krošnja, leseno ogrodje za prenašanje' (Fe 278, Ho 173, Lt 475, Mo 253, Po 302, ViB 321): rano izposojeno iz slovan. **krāšnja*, predhodnika slov. *krošnja*, nar. *krosna*.
- kušker* (Kuschker, Guschger, Gus(ch)ker) 'smaragdni kuščar, (tudi) hud otrok' (Fe 258, Mo 223, Ne 37, Po 299, Vi 415 sl., ViB 282): slov. *kuščar*, nar. *kuščer, guščar, guščer* (zaradi nem. -šk- zgodaj izposojeno, praslov. **gusker-*).
- *munkn* (Munken) 'kuhani pa potem sušeni in z vročo vodo mešani ovseni, ječmenov ali bobov zdrob (*kmečka preprosta jed*)' (Ho 174, KmBK 448, Mt 112, Ne 37, Po 302, ViB 350): iz alpskoslovan. ali ranoslov. **moNka* 'moka'.
- + *štrankàle* (Stränkelein, Stranggelein, Strankerl) največ mn. *strankàlan* 'fižol. (stročje)' (Lt 489, Mo 315, Ne 37, Po 302, ViB 430): deminutiv k alpskoslovan. ali ranoslov. **strāNkъ* 'strok'.
- + *wa:bm* (Wabe(n)) 'stara baba, babnica (*pejorativ in psovka*)' (Ne 36, Po 302): splošnobavarsko, iz slov. ali češ. *bába*.

3. Slovensko-nemške mešane oblike

- pačàle* (Patschelein) 'skopljen prašič' (Le 255, Po 297): k *pačiti* z nem. deminutivno pripono.
- + *plerénke* (Plerrenke) 'otrok, ki često plače' (Fe 206, Po 301): od nem. *plärren* 'plakati, vekati' s slov. besedotvorjem (-enka ali podobno).
- + *potúk(h)l* (Potuckel) 'maloumen, neotesan in zarobljen človek (*psovka*); zagorjanec', največ v frazi 'windischer Potuckel', *psovka* za prebivalce dvojezičnega ozemlja Koroške: k nem. nar. *tuk(h)* 'napaka, maloumnost; trma, muha' (iz srvn. *tuc* 'udar, mahljaj; potuhnjenost, zahrbtnost') s slov. besedotvorjem (morda **potukniti* → **potukel*, mn. **potukli*).
- čačàlan* (Tschätschelein) mn. '(otročka) igrača' (Vi 460): deminutiv k *čač* (1).
- čaiškàle* (Tschäukelein, Stäukelein) 'razstavka snopja, kozolec' (Mo 312, Po 301): kontaminacija iz slov. nar. *štavka* (poglej *štakn* (1)) in nem. nar. (bavarsko) *Tschopf* 'čop, šopek, snopek'.
- čečàle* (Tschetschelein) 'majhno dekletje (*ljubkovalna beseda*)' (Po 300, ViB 450): deminutiv k slov. *čeča* (poglej *tečn* (1)).

- ču:fāt (tschufecht) 'nečesan' (Po 301, ViB 452): k slov. nar. čuf 'cop', izposojen iz bavarsk. *Tschopf*, z nem. besedotvorjem.
- + kaišleker (Keischlegger, Keuschlegger) 'stanovalec v koči oz. imetnik kože ali bajte, kočar, bajtar (poglej *kaišn* (1 a))': od *kaišn* oziroma deminutiva *kaišl*, ali namesto **kaišler* (prim. nem. *Keuschler*) s slov. besedotvorjem (morda nem. nar. *kaišl* + slov. -ek ali -ak + slov. -ar ali nem. -er).
- kli:fečle (Glüfetschlein) in
- kli:fāle, kli:fāč (Kliflein, Klifatsch): deminutiv h *kli:fe* (1) (LeP 153).
- ku:sāle (Guselein) 'koza, kozle (*ljubkovalna beseda*)' in *ku:sla ku:sla* (gusla-gusla) 'vabni klic za koze' (Lt 471, Po 299): nem. deminutiv k slov. *koza*.
- mauhālan (Mauchelein) mn. 'kosmulja' (Mt 111, E. Meßner, Carinthia I 144 (1954) 790 sl.): preneseno od slov. *malha* (nar. *mauha*) z nem. besedotvorjem.
- me:šig (meschig) pridevnik 'lastnost skute, pol kisli sir pol še skuta' (Mo 270, Po 299, ViB 344): k *mešati* + nem. -ig.
- + šlawānker (Schlawanker) 'jopič, jopa, jopica (v narodni noši)' (Mo 303, Po 301, ViB 404): kontaminacija iz slov. *slovanka* in nem. *Janker* 'jopa, jopič, suknja, halja'.
- štaikāle, lauf-lštaikln poglej *štaukn* (1).
- wo:bāle (Bobelein) 'majhna krogla, jagoda' (Gr 36, Po 301): k *bob* (preneseno) z nem. deminutivno pripono.

4. Nekateri skupni romanizmi koroškonemškega in slovenskega jezika

- auswart (Auswart) in slov. nar. *vigred* 'pomlad': kalk, prevedeno iz rom. *exitus* 'izhod' (prim. lad. *ainšūda*, *anšūda*, furl. *insude*, glej Meyer-Lübke 265.3018).
- + čenčn (tschentschen) 'cmeriti, godrnjati' in
- + čenče (Tschentsche) m., čenčn (Tschentschen) ž. 'kdor se trajno ali često cmeri, godrnja' in slov. *čenča*, *čenčati*: iz rom., prim. ital. *ciancia* 'blebetanje', *cianciare* 'šaliti se', furl. *ciānce* 'blebetanje', lad. *tschantscha* 'govorica, blebetanje', *tschantschar* 'govoriti'.
- fra:tn (Frätte) 'jasa, poseka' in slov. *frata* (Fe 242, Lt 466, Mo 202, ViB 250): iz rom. *fracta*, prim. furl. *frāte* 'località disboscata' = 'posekano mesto' (Bezljaj I 131).
- + lai (lei) 'samo, le' in slov. *lè* 'samo': v slov. jeziku sta dve besede *le*, 1. *le* 'samo' in splošnoslovansko 2. *le* (iz **lě*), breznaglasni členek. Prvi *le* kakor nem. (južnobavarsko) *lai* je izposojenka ali iz predromanskega substrata ali iz romanskega narečja (prim. lad. *lai*), morda otrpel sklon latinskega zaimka *ille* 'oni'. Nem. *lai* gre s težavo h *gleich* 'enako'.
- + mangā:re (mangare) 'ako bog da, kakor bog hoče; zaradi mene' in slov. *magari* 'zaradi mene' (Fe 288, ViB 440): iz ital. *magari* (iz grškega *makári*, *maghári* 'kakor bog hoče' (Bezljaj II 160)).
- tāmer, tāmp (Tamer, Tomb(er)) 'obor, ograda' in slov. *tamar* (Lt 490, ViB 441): alpska substratna beseda, tudi v rom. (prim. furl. *tāmar*).
- + unteṛdā:h (Unterdach) m. in slov. *podstreh*, *podstrešje*: kalk, prevedeno iz rom. *subtus tecto* 'pod streho' (prim. furl. *sotét*, lad. *sotlét*).

Fonološka sistema koroškonemškega (centralnega) narečja:

Samoglasniki

Soglasniki

<i>i</i>	<i>u</i>	zaporniki: lenes	<i>d</i>	<i>g</i>				
<i>e</i>	<i>o</i>	zaporniki: fortes	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>			
(ä) ¹	ä	zlitniki	<i>pf</i>	<i>c</i>	<i>č</i>	<i>kh</i>		
<i>a</i> ²		priporniki	<i>w</i> ³	<i>j</i>	<i>f</i>	<i>s</i>	<i>š</i>	<i>h</i>
		zvočniki	<i>m</i> ⁴	<i>n</i> ⁵	<i>l</i> ⁶	<i>r</i>		

: dolžina ′ naglas ⁷

- 1) Recessivno, danes varianta samoglasnika *e*.
- 2) Z varianto ä [ə], ki je tudi realizacija nenaglašene grupe *er*.
- 3) Z varianto *b*.
- 4) Z varianto [m̥].
- 5) Z varianto [ŋ].
- 6) *m n l* morejo biti zlogotvorni.
- 7) Če ni naglašen prvi zlog.

Bibliografija

- Bezljaj F. Bezljaj, Etimološki slovar slovenskega jezika, Ljubljana, 1976, 1982.
- Fe Feldkirchen/Trg (po disertaciji W. Rader, Sprachbiologische Untersuchungen an der Mundart von Feldkirchen in Kärnten, Wien, 1966).
- Gr Griffen/Grebini (po »Hausarbeit« J. Andrej, Untersuchungen zur Zweisprachigkeit in Griffen und Umgebung, Graz, Germanistisches Institut der Universität, 1980).
- Ho M. Hornung, Mundartwörterverzeichnis. V knjigi: K. Dinkluge et alii (ed.), Geschichte der Kärntner Landwirtschaft, Klagenfurt, 1966, str. 169–177.
- KmBK E. Kranzmayer, Kärntner Bauernkost und ihre Geschichte, Carinthia I 139 (1949) 446–462.
- Kst O. Kronsteiner, Die slowenischen Namen Kärntens, Wien, Österreichische Gesellschaft für Namenforschung, 1982.
- Le P. Lessiak, Alpendeutsche und Alpenlawen in ihren sprachlichen Beziehungen. V knjigi: P. Wiesinger (ed.), Die Wiener Dialektologische Schule. Wien 1983, str. 249–263 (ponatis iz Germanisch-Romanische Monatsschrift 2 (1910) 274–288).
- LeP P. Lessiak, Die Mundart von Pernegg in Kärnten, Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache 28 (1903) 1–227.
- Lt Lesachtal (po disertaciji W. Schabus, Dialektgeographie des Lesachtales (Kärnten), Wien, 1971).
- Meyer-Lübke W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1911–1920 (1935³).
- Mo Molzbichl (pri Spittalu na Zgornjem Koroškem; po disertaciji I. Rudolf, Die alte Bauernmundart von Molzbichl bei Spittal an der Drau. Wien 1985).
- Mt Mölltal (po M. Hornung, Dialektgeographische Raumgestaltung im oberen und mittleren Mölltal, Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik, Beiheft N. F. 9 (1973) 107–117).
- Mü E. Müller, Dialektausdrücke der alten Kärntner Imkersprache, Archiv für Bienenkunde 33 (1956) 1–6.
- Ne G. Neweklowsky, Slowenische Elemente im Kärntner Deutsch, Die Brücke 1985/3, 33–39.

Po	H. D. Pohl, Zum slavischen (slovenischen) Einfluß auf die Deutsch-Kärntner Mundart, Wiener slawistischer Almanach 22 (1988) 295-309.
Vi	Villach/Beljak (po disertaciji G. Winnicki, Die alte und die junge Villacher Mundart, Wien, 1985)
ViB	Villach/Beljak (po disertaciji S. Herzmansky-Kulterer, Der alte Wortschatz der Bauern in Villach, Wien, 1969).
WBMÖ	Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich. Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften 1970 sl.

Okrajšave

češ.	češko	praslov.	praslovansko
furl.	furlansko	prim.	primerjaj
germ.	germansko	ranoslov.	ranoslovensko
ital.	italijansko	rom.	romansko
lad.	ladinsko	slov.	slovensko
m.	moški	slovan.	slovansko
mn.	množina	srvn.	srednjevisokonemško
nar.	narečno	stvn.	starovisokonemško
nem.	nemško	ž.	ženski

ZUSAMMENFASSUNG

Die deutschen (südbairischen) Mundarten Kärntens sind reich an Lehnwörtern slowenischer und alpenlawischer Herkunft. Diese Lehnwörter werden im vorliegenden Aufsatz in drei Kapiteln vorgestellt:

1. Entlehnungen aus dem Slowenischen (mit einem besonderen Abschnitt »Rückentlehnungen«);
2. aus dem Alpenlawischen oder aus anderen slawischen Sprachen entlehnte Wörter;
3. slawisch-deutsche Mischformen.

Ein viertes Kapitel ist gemeinsamen Romanismen beider Sprachen gewidmet. Die Wörter werden gekennzeichnet als allgemein üblich in der Deutsch-Kärntner Umgangssprache bzw. als veraltet und heute unverständlich bzw. als lokal gebraucht in bäuerlicher Mundart.